

העסקן הצעיר של מפא"י: פרס באסיפה

בניגולו, החיילים הקרביים, שלא היה איכפת להם אם היה באופן פורמלי חייל או לא. השינאה לפרס נבעה מתופעה עמוקה יותר, ששימשה כמשך שנים מקור למרידות ולזעם. מדינת ישראל קמה במהלך המלחמה, בשעה שרובנות צעירים, ממיטב הנוער, חירפו את נפשם בשדות הקרב, קם בעורף המנגנון הגדול של הממשלה החדשה. מובן מאליו שהוא אויב כימעט כולו על-ידי אנשים שהשתמטו מן השרות או שהיו חיילי-עורף — "ג'ונקים" בלשון צה"ל. אלה היו את הצמרת של החברה החדשה. בין החיילים הקרביים והעסקנים הצעירים נפערה תהום — וגם כעבור 30 שנים, כאשר התמודדו רבין ופרס, באו רגשות עמוקים אלה לידי ביטוי.

אך פרס, העסקן המובהק, חשב במושגים אחרים לגמרי. בבית האדום היה קרוב לאליל החדש — דוד בן-גוריון. מאותו רגע והלאה היה עתידו מובטח — הוא יכול היה לעלות במהירות מסחררת בסולם הדרגות של המנגנון הממשלתי, כש"הזקן" פורש עליו את חסותו.

● בתחבולות חקנה נשק

עם קום המדינה היו הציונות המפלגתיים של מפא"י, וגם של רוב המפלגות האחרות, סתומים. הזקנים תפסו את כל עמדות המפתח, ולא הראו שום סימן של נכונות לזוז. לאדם צעיר היתה צפויה תקופת-המתנה ארוכה מאוד — תריסר שנים לפחות.

פרס, העסקן הצעיר, בחר בנתיב אחר לקידום — בתוך המנגנון, בחסות בן-גוריון. מערכת הביטחון היתה שטח חדש, קרקע-בתולין, ואדם צעיר שתפס את מקומו עוד במהלך המלחמה, יכול היה להתקדם שם במהירות.

טרי קולק חזר ארצה, ושימעון פרס נשלח בראשית 1950 לארצות-הברית כדי למלא את מקומו. המלחמה לא הסתיימה בחתימת חוזה-שלום, ובן-גוריון לא היה מעוניין בשלום שהיה מכריח אותו להחזיר את מאות אלפי הפליטים הפלסטיניים, ש"תבעו לחזור לשטח שנכבש על-ידי ישראל. בן-גוריון לא חלם על כך. הוא הועיד את עריהם ואדמותיהם לעולים חדשים.

לכן היתה ישראל זקוקה לנשק. אולם המעצמות קיימו אמבארגו על ישראל ואויבותיה. היה צורך באנשים זריזים, למדיניות-תחבולות, המסוגלים לפעול בעולם הצללים, בשוק השחור והאפור שבו מתנהל המיסחר-בנשק הבלתי-חוקי.

שימעון פרס היה האדם האידיאלי לתפקיד כזה. לא היה כמוהו כשהיה צורך להערים על שילטונות, לגמור עסקות מתחת לשולחן, להגיע אל מדינאים בדלת האחורית.

לשם כך נרשם בניירזוק בבית-ספר-ערב ללימוד השפה האנגלית. כמו רוב בניירזוק בארץ, לא ידע שפות מילכד אידיש,

את זה. הכנס בבאזל נראה כהתבנסות של עסקנים, המדברים "ציונות" בשעה שהנוער פועל. אך בשביל עסקני-המפלגות היה זה מאורע חשוב. מישלחות גדולות יצאו מן הארץ. ביניהם היה כמה מצעירי מפא"י, שנשלחו כמשקיפים. ביניהם: שימעון פרס בן 23, ומשה ריין בן 31. מלונדון בא, מתוך סקרנות, טייס-קרב לשעבר, עוז וייצמן, אחיינו של המנהיג האגדתי של התנועה הציונית.

● "הוא לא היה חייל"

מלחמת-העצמאות עמדה בשער — ועימה אחד הפרקים המיסטוריים ביותר בדרך-חייו של שימעון פרס. שום דבר בחיי פרס לא הביא לו מידה כה רבה של שינאה, בוז והשמצות, כמו העדרו משורות צה"ל במלחמת-העצמאות.

המלחמה פרצה כמה שבועות אחרי שמלאו לו 24 שנים. בני גילו התגייסו בהמוניהם, מילאו את החטיבות הקרביות, נפלו, נפצעו, הפכו נכים לכל ימי חייהם. המוני צעירים נהרו ארצה גם מחו"ל, כדי להשתתף בקרבות.

העובדה שפרס לא שירת בצבא הטילה עליו צל כבד מאוד. בשנים הראשונות אחרי קום המדינה, כאשר עברם הקרבי של האנשים עוד היה זכור היטב, היה זה כעגן כבד שריחף מעליו. גם לאחר מכן הובא הרב כנימוק חשוב לכך שאסור להפקיד בידיו עמדה אחראית. בהתחרות עם משה ריין, שאומדל-ליבו הגופני היה לאגדה, פיגר פרס גם מסיבה זו. במאבק הגדול עם יצחק רבין, איש הפלמ"ח ומפקד חטיבת-היראלי עתירת-הקרבות, הובא נימוק זה שוב ושוב.

על פי הגירסה של פרס, נראו הדברים כך: במאי 1947 הביא אותו לוי אשכול, פטרונו בתקופה ההיא, אל "הבית האדום" על שפת ימה של תל-אביב (המקום שבו שוכן כיום מלון שרתון). ששימש כמשרד-הביטחון של המדינה בדרך. הוא הועמד בראש האגף לכוח-אדם. עם קום המדינה והקמת צה"ל, כך מספר פרס, קרא לו יעקוב דורי, הרמטכ"ל, ואמר לו "קח דרגה של סגן אלוף". פרס סירב, הסתפק בדרגת טוראי ובתעודת-חייל מס' 45546.

זהו סיפור הנשמע קצת מוזר. אך ברור כי פרס מילא בזמן המלחמה תפקידים משרדיים שונים, שהיו שייכים ספק לצבא, ספק למשרד-הביטחון. הוא טרח לציין כי פעמיים ביקש לעבור ליחידת-שדה, ובשתי הפעמים נדחתה בקשתו על-ידי דורי בן גוריון ושאלו אביגור. נראה כי לא הציג זאת כתביעה אולטימטי טיבית.

נוסף על תפקידו בגיוס החיילים למלחמה, קיבל פרס לידי תפקיד שמילא לאחר מכן מקום חשוב בחייו: הנשק. טרי קולק היה ראש מישלחת-הקניות של ההגנה (ואחר-כך צה"ל) בארצות-הברית, ושימעון פרס טיפל בארץ בצד המקומי של רכש זה. לקראת סוף המלחמה הוטל על פרס גם לשמש כראש "שרות-יהים במטה". מאחורי תפקיד תמים זה הסתתר דבר אחר. מכיוון שכימעט כל המפקדים הבכירים של צה"ל, שהפכו במלחמה לאגדה, היו אנשי מפ"ם (שכללה או את אחדות העבודה), היה מנוי וגמור עם בן-גוריון להשליט את מפא"י על חיליהם, שקם במהלך המלחמה. כל עמדות-המפתח בחיל החדש מולאו בעסקני "המישמרת הצעירה" של מפא"י — עד שמטה חיליהם היה דומה יותר ללישכה מפלגתית מאשר למטה צבאי. האיש האחרון: שימעון פרס.

יתכן שבטווח הארוך היה יותר כדאי לשימעון פרס להיות במלחמת-העצמאות חייל לחם. הנסיון בודאי היה עזר לגיבוש אופיו ולהתעוררותו בחברה. ריחוקו משדה-הקרב מנע ממנו את ההשתתפות בחזית הגדולה ביותר של דורו. העדרו הנחיל לו את האנטיפאתיה — אם לא יותר מזה — של אלפי

מקבלת את פני בעלה בנמל-התעופה. לכל היותר היא מופיעה שם במכונית, אינה יוצאת ממנה וממתניה בסכלנות לסיום הטכסים ולבואו אליה.

בראשית נשואיהם חיו בני-הזוג פרס באלומות. אולם היחסים עם הקיבוץ התרופפו במהירות. נראה שמעולם לא היו טובים ביותר. המתיישים הצעירים ראו בעין רעה את עיסוק חבריהם בעסקנות, כמו חברי גבע לפניכן.

על טיב היחסים מעידה אפיזודה, שגם עליה סיפר לביגוראף שלו. לפני נשואיו, התאהב פרס בנערה בקיבוץ, והגנני לה מיכתב-אהבה מבוויש. זה נפל לידי אחד החברים. כמעשה-מתחיה צברי השיב זה בשם הצעירה, וכך הלכו מיכתב-האהבה הלוך וחזור, מבלי שפרס יידע כי לא הצעירה מתכתבת עימו, אלא אחד מחבריו. כל צעירי הקיבוץ היו שותפים למתחיה — וכאשר גילה זאת פרס, נטש את הקיבוץ לחורש.

התגובה מוגלה הרבה על אופיו של פרס — הרגישות שלו להתעללות החברה בו, סגירותו, איר יכולתו להשלים עם מצב שבו משמש הוא נושא למתיחות של הצברים הקשוחים. הפרשה גם מעידה על רפיין הקשר שלו עם הקיבוץ — אך גם על יכולתו להבליג ולהתגבר.

אמנם, הוא עבר בו, ואף כיהן כמזכיר-הקיבוץ. אך כאשר הופיע לוי אשכול שנית וביקש לשחרר את פרס לתפקידים בעיר, שמח כלי ספק. הוא נשאר חבר פורמלי בקיבוץ עד 1957, ואז הועמד לפני ברירה אולטימטיבית: לחזור או לצאת.

היה זה אולטימטום בלתי-דיגיל. רבים מצמרת המדינה ראו היו חברי-קיבוץ-שליסוף-השבוע, כמו יגאל אלון. הם הצטלמו בשבת כשהם מדיחים כלים במיטבת, והחברים קיבלו את המצב כרצון מפני שהוסיף כבוד לקיבוץ. העובדה שלא היו מוכנים לסבול זאת כמיקהו של פרס מעידה משהו על יחסם אליו.

לדברי הביוגרפיה התאונן פרס על גירוש: "מדוע הם עושים לי את זה?" — קריאת-איוב, החוזרת בחיו שוב ושוב.

● מיפלה בלי צעדים

פילוג הגדול במפא"י חל ב-1944. הקרב נערך גם על תנועת הנוער העובד.

לשימעון פרס העניק הפילוג הזדמנות גדולה. אחדות העבודה, התנועה הפורשת, שהיתה מזוהה עם הקיבוץ-המאוחד ועם הפלמ"ח, נשכה אליה את מיטב הרוץ הצעיר. למפא"י נשארו רק צעירים מוכשרים מעטים — וערכם של אלה עלה פלאים. שוב הקדיש פרס ימים ולילות וחרש את הארץ, כדי למנוע את נפילת הנוער העובד בידי הפורשים. להפתעת רבים, הצליח בכך. מנהיגי מפא"י התרשמו מהישג זה, ודרבו לצמרת היתה סלולה.

מתקופת-הפעילות הארוכה שלו בהסתדרות הנוער העובד נותר לפרס סיגנון-ההרצאות. אין זה סיגנון של דמגוגיה סוחפת, נוסח בגין, ולא סיגנון כומבאסטי, נוסח שמיר. אין זה גם הסיגנון היבש של רבין, הנאבק עם המילים, כדברי מפקד לפני יחידתו. פרס מדבר כמדריך-נוער. לשונו משכנעת, הרברים פשוטים ואף פשטניים, ורצופים במשלים ובדימויים (אפשר לעשות מבצעים בחיתה, אבל אי-אפשר לעשות מחביתה ביצים!). לעיתים קרובות הוא נוקט שיטה של מדרוך: למספר את טענותיו, כדי לשוות להן צורה של בניין הגיוני כאילו-מרעי, בנוסח "עומדות לפנינו שלוש משימות: ראשית..." המיספר 3 חביב עליו במיוחד לצורך זה.

ב-1946 התקיים הקונגרס הציוני ה-כ"ב בבאזל. הנוער הישראלי לא שם לב לאירוע זה — הוא היה עסוק במאורעות אחרים.

מלחמת המחתרת היתה בשיאה, פיגועים ורצח-מיתים ופעולות-תגמול של השילטונות רדפו זה

שינאה לוהטת ועסקיביש: מנכ"ל משרד-הביטחון פרס ושר-הביטחון לבון (1954)